

จริยธรรม ในวิชาชีพกฎหมาย

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กฎหมาย คือ กฎเกณฑ์ หรือแบบแผนความประพฤติของมนุษย์ในสังคมที่มีลักษณะบังคับ ซึ่งรัฐยอมรับและนำไปใช้เพื่อก่อให้เกิดความยุติธรรม และความสงบสุขในสังคม กอปรด้วยเหตุผลอันเป็นแก่นแท้ ไม่ถูกกระทบกระเทือนจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปเพราะเหตุผลเป็นสากลภาพ ไม่ขึ้นกับอำเภอใจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง สำหรับผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมาย อันได้แก่ ทนายความ พนักงานอัยการและผู้พิพากษา ตุลาการนั้น มีภารกิจที่จักต้องธำรงรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม คำนึงถึงประโยชน์ของสังคมส่วนรวมยิ่งกว่าผลประโยชน์ส่วนตน และใช้หลักเหตุผลยิ่งกว่าใช้อารมณ์หรือกระทำตามอำเภอใจ รวมทั้งไม่ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือเอา رأดเอาเปรียบประชาชนผู้ทุกข์ยากไร้ที่พึ่งพิงหรือด้อยโอกาส ด้วยภาระหน้าที่สำคัญนี้เองทำให้ผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมายจำเป็นต้องมีจริยธรรมที่สูงกว่าผู้ประกอบการอาชีพโดยทั่วไป โดยมีจริยธรรม (ethics) คืออุดมการณ์หรือมาตรฐานความประพฤติที่สูงกว่าผู้ประกอบการอาชีพอื่นได้ยึดปฏิบัติทำให้จะต้องมีการศึกษาอบรมและมีการควบคุมการประกอบวิชาชีพเพื่อให้ผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมายมีคุณธรรม มโนธรรมและมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐาน มีเจตนาธรรม เพื่อบริการประชาชนอันเป็นส่วนหนึ่งของกิจการอำนวยความยุติธรรม ทั้งต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำจากผู้มีอำนาจและปราศจากความหวั่นเกรงว่ารัฐจะเข้าแทรกแซงการดำเนินคดีรวมทั้งจะต้องไม่ถูกตัดทอนรายได้ ลดฐานะหรือทำลายชื่อเสียงเกียรติคุณ

ท่ามกลางยุคสมัยที่แปรเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้ผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมายต้องเผชิญกับความยากลำบากในการประกอบชีวิตให้ผ่านพ้นอุปสรรคอันวิฤติยิ่ง ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมายบางส่วนขาดความซื่อสัตย์สุจริต ขาดความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ (humanity) และในหลักแห่งกฎหมาย

*สำเร็จการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เนติบัณฑิตไทย, นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต (กิตติมศักดิ์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปัจจุบันดำรงตำแหน่งกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

(the legal rules) รวมทั้งขาดแนวความคิดในการพัฒนากฎหมายซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการสร้างสรรค์ความยุติธรรมให้ปรากฏขึ้นในสังคม จึงอาจมีส่วนทำให้ละเมิดต่อหลักจริยธรรม หรือ ประพฤติมิชอบ (malpractice) หรือทุจริต (corruption) ในท้ายที่สุด เหตุนี้กรอบแห่งจริยธรรม ซึ่งเป็นหลักความประพฤติอันเหมาะสมของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายที่จัดทำขึ้นไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ มาเป็นระยะเวลายาวนานอาจไม่เพียงพอและไม่สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น จริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นส่วนสำคัญยิ่งของเจตนารมณ์แห่งกฎหมาย (the spirit of law) และเป็นรากฐานอันมั่นคงของวิชาชีพกฎหมายที่จะช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายสามารถ ดำรงไว้ซึ่งเกียรติยศศักดิ์ศรีและดำรงไว้ซึ่งความเคารพศรัทธาจากสาธารณชน

วัตถุประสงค์งานวิจัยนี้มีขึ้นเพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของหลักจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายของไทย และต่างประเทศ และรวบรวมความคิดเห็นของประชาชน ผู้พิพากษา ตุลาการ อัยการและทนายความ เกี่ยวกับสภาพปัญหา ผลกระทบ กลไกการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อหาผลสรุปและข้อเสนอแนะ แนวทางการแก้ไขปัญหาลักษณะเกี่ยวกับจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายซึ่งงานศึกษาวิจัยฉบับนี้ได้ผลสรุป และข้อเสนอแนะดังนี้

วิชาชีพกฎหมาย หมายถึงกลุ่มบุคคลที่ทำงานโดยมีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อการเสียสละ ที่จะให้บริการประชาชนทางด้านกฎหมาย และมีลักษณะพิเศษคือเป็นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการอำนวย ความยุติธรรมให้แก่ประชาชน โดยมีองค์การการศึกษาอบรมและข้อประพฤติปฏิบัติหรือวินัยของกลุ่มบุคคลเฉพาะกลุ่ม เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเชื่อมั่นศรัทธา เกียรติยศและศักดิ์ศรีของผู้ประกอบวิชาชีพ จากสาธารณชน

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมาย

๑. แนวความคิดเรื่องหลักนิติธรรม (The rule of law)

หลักนิติธรรม (The rule of law) หรือหลัก “การปกครองของกฎหมาย มิใช่มนุษย์” (a government of laws, not men) สำคัญสำคัญของแนวความคิดนี้ก็คือ กฎหมายคือระบบของ หลักการหรือกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับกับทุกคน ซึ่งรวมทั้งผู้ปกครองก็ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์นี้ด้วยที่ต่างจากความพอใจหรืออำเภอใจของบุคคล (Robert Hockett, 2009 : 10) หลักการสำคัญนี้ มีองค์ประกอบ สำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง คือ ความเสมอภาค และประการที่สอง คือ หลักเหตุผล ซึ่งมีหลักสำคัญคือการกำหนดให้รัฐจะต้องปฏิบัติต่อประชาชน ผู้อยู่ใต้การปกครองด้วยความเท่าเทียมกัน ยุติธรรมและโปร่งใส การดำเนินการของรัฐเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม แนวความคิดนี้ตรงกัน กับปรัชญาทางการเมืองที่สนับสนุนแนวความคิดเรื่องจริยธรรมในกฎหมาย โดยมีความเชื่อมโยงกันกับ ความยุติธรรมและความถูกต้องชอบธรรม (Dworkin, 1986 : 166) การดำเนินการใด ๆ ของเจ้าหน้าที่ ของรัฐจะกระทำได้ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้ และการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีต่อประชาชน จะต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย แนวความคิดนี้สอดคล้องและสนับสนุนกันกับแนวความคิด และปรัชญาเรื่องความยุติธรรมอันเป็นหัวใจสำคัญของจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายที่ผู้ประกอบวิชาชีพ กฎหมายทุกคนจะต้องยึดถือ และยังเป็นหลักการที่มีความสัมพันธ์กันกับเรื่องความเป็นอิสระของ

ฝ่ายตุลาการ เพราะหลักนิติธรรมมีเจตจำนงเพื่อคุ้มครองเสรีภาพของผู้ที่อยู่ใต้อำนาจปกครองให้ได้รับความเสมอภาคกัน รวมถึงสอดคล้องกันกับแนวความคิดเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจของมองเตสกีเออ นักปรัชญา ชาวฝรั่งเศส ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะป้องกันการใช้อำนาจเผด็จการของผู้ปกครอง ซึ่งมีการแบ่งอำนาจรัฐออกเป็นสามอำนาจ ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ เพื่อให้เกิดการดุลและคานอำนาจระหว่างกัน โดยอำนาจแต่ละฝ่ายจะมีการตรวจสอบซึ่งกันและกัน เพื่อมิให้อำนาจใดอำนาจหนึ่งมีมากจนเกินไป เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าจะไม่มีการใช้อำนาจไปกระทบกระเทือนมาตรฐานอันเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่อยู่ใต้อำนาจปกครองของรัฐ แนวความคิดเรื่องหลักนิติธรรมจึงได้รับการยอมรับในระบบกฎหมายทั้งในและต่างประเทศ เป็นรากฐานสำคัญในการยกร่างรัฐธรรมนูญของหลายประเทศทั่วโลก และเป็นส่วนหนึ่งของหลักที่กฎหมายระหว่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศให้ความสำคัญ และยึดถือเป็นหลักสากล

๒. แนวความคิดเกี่ยวกับความยุติธรรม (Justice)

เป็นแนวความคิดที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการไม่กระทำตามอำเภอใจ การไม่เลือกปฏิบัติ ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นที่มาของหลักเรื่องการไม่มีส่วนได้เสียของเจ้าหน้าที่ และเป็นที่มาของหลักเรื่องการชดเชยระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์สาธารณะ สำคัญคือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัวในการพิจารณาคดีหรือทำหน้าที่ กล่าวคือจะต้องไม่ใช่เป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องทำหน้าที่ในการพิจารณาคดี และจะต้องเป็นอิสระจากการถูกแทรกแซงจากอิทธิพลภายนอกที่จะส่งผลทำให้ขาดความเป็นอิสระและความเป็นกลางของอำนาจในการตัดสินใจเพื่อดำรงไว้ซึ่งความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือแก่สาธารณชน เพราะหากผู้พิจารณาคดีมีส่วนได้เสียในเรื่องนั้นแล้ว คู่ความย่อมจะเกิดความสงสัยว่าตนเองจะไม่ได้ได้รับความยุติธรรมจากคดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณา หลักการนี้ได้เป็นส่วนสำคัญ พัฒนาการปรากฏเป็นข้อห้ามและข้อบัญญัติต่าง ๆ ในประมวลจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย เพื่อป้องกันมิให้ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายฝ่าฝืนจริยธรรมในวิชาชีพ รวมทั้งป้องกันมิให้เกิดการชดเชยระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์ส่วนรวม

๓. แนวความคิดเรื่องการยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม (integrity)

เป็นแนวความคิดที่ทำให้หมกกฎหมายเป็นนักกฎหมายที่แท้จริง ซึ่งก็คือการยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม และมีความกล้าที่จะปฏิบัติงานให้เป็นไปตามความถูกต้องเที่ยงตรง ทั้งตามกฎหมายและจริยธรรม และยังเป็นแนวความคิดที่สนับสนุนหลักเรื่องความยุติธรรมและหลักนิติธรรม ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักการที่จะรักษาไว้ซึ่งความเชื่อมั่นศรัทธาจากสาธารณชนให้มีต่อผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย หลักการนี้นำมาใช้ในการต่อสู้และต่อต้านการประพฤติผิดจรรยาบรรณ ส่งเสริมจริยธรรมในวิชาชีพ และยังเป็นที่มาของข้อห้ามต่าง ๆ ที่เป็นต้นแบบการร่างประมวลจริยธรรมของผู้พิพากษาและผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายในองค์กรวิชาชีพของต่างประเทศ

พัฒนาการของจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมาย

๑. พัฒนาการหลักจริยธรรมวิชาชีพกฎหมายในประเทศไทย อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ รูปแบบ คือ

(๑) แบบที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ คติธรรม ความเชื่อ จารีตประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติ พระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ และ (๒) แบบที่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ ประมวลกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือเวียน เป็นต้น

ในสมัยโบราณ การควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม อาศัยหลักจารีตประเพณี และความเชื่อทางศาสนาช่วยในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ ศูนย์กลางความเชื่ออยู่ที่วัด ศาสนา และครอบครัว บทบาทผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายในสมัยโบราณจึงมีความสัมพันธ์กันกับบทบาทของนักบวช กล่าวคือ ต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือความสงบสุขของสังคม และการก่อให้เกิดสันติภาพของเหล่ามวลมนุษย์ ปริมาณงานของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายจะมากหรือน้อยเพียงใด มองภายนอกเหมือนว่าจะมาจากคติความเชื่อหรือความขัดแย้งที่เกิดจากผู้คนในสังคม แต่ภายในคือความไม่เท่าเทียมกัน ความไม่ได้รับความยุติธรรม การเอาเปรียบ อันเกิดจากความรัก โลภ โกรธ หลงของผู้คนในสังคม ที่ล้วนแต่เป็นปรากฏการณ์ที่เป็น **“ความป่วยทางจิตวิญญาณ”** ดังนั้น บทบาทของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายในยุคต่าง ๆ จึงมิใช่ทำหน้าที่เพียงรักษาความบริสุทธิ์และความยุติธรรมแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นผู้ที่มีบทบาทในการรักษาอาการป่วยของผู้คนในสังคมที่ต้องการความยุติธรรมใน **“ความ”** ที่ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายมอบให้ด้วย เช่นเดียวกับแพทย์ที่รักษาคนไข้ และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการรักษาไว้ซึ่งจริยธรรมและศีลธรรมของสังคมด้วย จากการศึกษาพบว่า พัฒนาการกฎหมายเกี่ยวกับจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายในยุคนี้ ไทยได้รับอิทธิพลมาจากคติธรรมจากประเทศอินเดีย จึงทำให้มีการถ่ายทอดคติธรรม จารีตประเพณี และหลักอินทภาษในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ อันเป็นหลักกฎหมายที่ใช้ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีมายังผู้ปกครองรัฐ ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ แห่งราชวงศ์จักรีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการชำระกฎหมายใหม่ โดยได้มีการประทับตราไว้ ๓ ดวงคือตราพระราชสีห์ ตราพระคชสีห์ และตราบัวแก้ว เรียกว่า **“กฎหมายตราสามดวง”** ในกฎหมายตราสามดวงนี้เอง ได้มีบันทึกแนวความคิดและคติธรรมความเชื่อที่เกี่ยวกับจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมาย โดยนำความเชื่อทางศาสนา เรื่องกฎแห่งกรรม การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อเรื่องบาปกรรมและการสร้างบุญกุศล การกลับชาติมาเกิด ผสมผสานกันกับหลักจริยธรรมของผู้พิพากษา มีการบัญญัติถึงข้อห้ามที่ควรกระทำหรือไม่กระทำ รวมถึงบทลงโทษกรณีฝ่าฝืน ปรากฏในหมวดที่เรียกว่า หลักอินทภาษและพระอัยการลักษณะตระลาการ ซึ่งหลักอินทภาษนี้เป็นที่มาของหลักจริยธรรมของผู้พิพากษา โดยได้วางหลักจริยธรรมในการดำรงตนให้ปราศจากอคติธรรม ๔ ประการ ดังนี้คือ ปราศจากฉันทาคติ ปราศจากโทษาคติ ปราศจากภยาคติ ปราศจากโมหาคติ แนวความคิดนี้ได้แสดงให้เห็นถึงปรัชญาตะวันออกซึ่งให้ความสำคัญกับการยกระดับจิตใจของผู้พิพากษาโดยแสดงให้เห็นถึงการแบ่งชั้นระดับทางจิตที่มีความละเอียดอ่อน การแยกแยะความรู้สึกทางอารมณ์และความรู้สึกส่วนตัวออกจากการปฏิบัติหน้าที่ และชี้ให้เห็นว่า รัก โลภ โกรธ หลงคือสิ่งที่จะทำให้จิตใจขาดความเป็นกลางอันจะส่งผลให้เกิดความไม่เป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่

สำหรับ “พระอัยการลักษณะตระลาการ” เป็นกฎหมายที่กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษา และยังได้บัญญัติเกี่ยวกับลักษณะความผิดและวิธีพิจารณาคดีสำหรับผู้พิพากษาที่กระทำความผิดฐานพิจารณาคดีไม่ชอบหรือไม่ยุติธรรม รวมถึงบทกำหนดโทษผู้พิพากษา กรณีกระทำความผิดหลักจริยธรรมไว้ด้วย คติธรรมดังกล่าวข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายกับผู้ปกครองรัฐ และศาสนาไว้อย่างลึกซึ้ง กล่าวคือผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายเป็นผู้แทนของรัฐ ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทำหน้าที่ปกครองรัฐ พระมหากษัตริย์ตามความเชื่อของคนสมัยโบราณอยู่ในสถานะเป็นทั้งสมมติเทพที่เป็นผู้รับมอบอำนาจจากพระเจ้าให้ปกครองโลก รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของรัฐและศูนย์รวมทางจิตใจของคนในสังคม ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญคือการปกครองบ้านเมืองให้สงบสุข เช่นเดียวกันกับศาสนาที่ต้องการให้คนในสังคมมีศีลธรรม อันส่งผลให้สังคมเกิดความสงบสุขเช่นเดียวกัน เมื่อความสงบสุขคือเป้าหมายของทุกคนในสังคม ระบบการปกครองบ้านเมืองและระบบกฎหมายจึงมีความสอดคล้องกัน พระมหากษัตริย์จึงมีบทบาทสำคัญในการทำนุบำรุงพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเพื่อให้คนในรัฐมีศีลธรรม เพราะเมื่อคนในสังคมมีศีลธรรม สังคมก็จะไม่เกิดความวุ่นวายสับสน ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายในสมัยโบราณจึงทำหน้าที่เป็นตัวแทนที่ได้รับมอบอำนาจจากกษัตริย์ซึ่งเป็นผู้ปกครองรัฐ ในการใช้กฎหมายบังคับเพื่อระงับข้อพิพาทให้กับคนในสังคม หลักจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายที่อยู่ในหลักอินทภาษและพระอัยการลักษณะตระลาการจึงเป็นการนำคติธรรมและความเชื่อทางศาสนามาผสมผสานกับกุศโลบายการปกครองบ้านเมือง อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการนำรูปแบบจริยธรรมวิชาชีพกฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรมาบัญญัติให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรก ต่อมาประเทศไทยเริ่มมีการติดต่อกับต่างชาติกับประเทศในซีกโลกตะวันตกทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองการปกครองระบบกฎหมาย และวัฒนธรรมให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศเพื่อป้องกันการรุกรานของชาติตะวันตกที่ต้องการล่าอาณานิคม จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับรัฐสมัยใหม่แบบตะวันตก ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ในยุคนี้จึงมีการนำเอาประมวลกฎหมายมาใช้ในไทย และมีการตรากฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ซึ่งบัญญัติความผิดเกี่ยวกับเจ้าพนักงานที่ทำหน้าที่ฝ่ายตุลาการ บทบัญญัตินี้จึงเป็นการนำบทบัญญัติความผิดจริยธรรมของผู้พิพากษาตามแบบอย่างกฎหมายของชาติตะวันตกเป็นครั้งแรก และพัฒนาการกฎหมายของไทยภายหลังได้มีการเพิ่มกฎหมาย ข้อห้าม บทกำหนดโทษ ตามแนวทางของตะวันตกมาใช้บังคับมากขึ้นตามลำดับ รวมถึงมีการกำหนดไว้ในวินัยของข้าราชการตุลาการ การกำหนดกลไกการตรวจสอบจากองค์กรภายนอก ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และองค์กรตรวจสอบภายใน ซึ่งได้แก่คณะกรรมการบริหารงานบุคคลของศาล และมีองค์กรวิชาชีพกลางคือ เนติบัณฑิตยสภา สำหรับพนักงานอัยการและทนายความนั้น แต่เดิมในกฎหมายตราสามดวงยังไม่มีพัฒนาการเกี่ยวกับหลักจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายที่แจ้งชัดเหมือนกับผู้พิพากษา เนื่องจากในสมัยนั้นราชฎเป็นผู้อ่องคดีต่อศาลเอง จึงไม่มีผู้ทำหน้าที่อัยการหรือทนายความ แต่ปัจจุบันพนักงานอัยการเป็นทนายความแผ่นดิน และเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงมีกฎหมายอาญาบัญญัติความผิดจริยธรรมวิชาชีพ ในกรณีที่ฝ่าฝืนมีบทกำหนดโทษและมีการกำหนดเรื่องวินัยของข้าราชการอัยการ การกำหนดกลไกการตรวจสอบ

ทั้งองค์กรภายนอกตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และองค์กรตรวจสอบภายใน ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการบริหารงานบุคคลของพนักงานอัยการ และมีองค์กรวิชาชีพกลางคือเนติบัณฑิตยสภาทำหน้าที่ในการกำกับดูแลคล้ายกันกับผู้พิพากษา ส่วนทนายความเป็นผู้ได้รับมอบอำนาจให้ใช้อำนาจของรัฐในกระบวนการยุติธรรม กฎหมายกำหนดให้องค์กรวิชาชีพทำหน้าที่กำกับดูแล ได้แก่ สภานายความและองค์กรวิชาชีพกลางคือ เนติบัณฑิตยสภา รวมทั้งสามารถถูกตรวจสอบโดยประชาชนด้วยวิธีการร้องเรียน ดังนั้น พัฒนาการหลักจริยธรรมวิชาชีพของพนักงานอัยการและทนายความที่ชัดเจนจึงมีพัฒนาการเป็นไปตามหลักจริยธรรมวิชาชีพของชาติตะวันตก

จากการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีแนวความคิดในเรื่องจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายแบบผสมผสานทั้งรูปแบบของหลักจริยธรรมวิชาชีพที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายได้พัฒนาการเป็นข้อห้าม ข้อควรกระทำ อุดมการณ์ คุณสมบัติ และลักษณะต้องห้ามต่าง ๆ ซึ่งมีกฎหมายบัญญัติรองรับไว้ของแต่ละองค์กรวิชาชีพ รวมถึงกฎหมายได้วางกลไกการตรวจสอบ ถอดถอนออกจากตำแหน่ง ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนข้อห้ามร้ายแรงที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย การให้อำนาจองค์กรหรือคณะกรรมการที่ได้รับมอบอำนาจ ทำหน้าที่ในการควบคุมตรวจสอบ

๒. พัฒนาการหลักจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายในต่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่า แนวความคิดเรื่องจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายนั้นเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้นอันเป็นผลมาจากแนวความคิดและทฤษฎีของนักปรัชญาตะวันตกซึ่งคิดค้นขึ้นเพื่อต่อต้านระบบการปกครองรัฐที่เป็นเผด็จการ กล่าวคือ มีการนำปรัชญาของกฎหมายธรรมชาติมาประยุกต์ทำให้เกิดแนวคิดและทฤษฎีสำคัญเกี่ยวกับจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายตามมา คือทฤษฎีเรื่องหลักนิติธรรม หลักความยุติธรรม และแนวความคิดเรื่องการยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมมาถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ เชื่อมโยงและสอดคล้องกันกับทฤษฎีเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจ มีการถ่ายทอดแนวความคิดผ่านทางหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาวิชากฎหมาย มหาวิทยาลัย และองค์กรวิชาชีพ เพื่อปลูกฝังอุดมการณ์เพื่อให้วิชาชีพกฎหมายได้รับการไว้วางใจและเป็นที่เชื่อมั่นศรัทธาจากสาธารณชน และเพื่อให้มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการรักษาความสงบสุขของสังคม ขจัดความไม่เท่าเทียม ความไม่ยุติธรรมของสังคม รวมทั้งนำหลักการต่าง ๆ มาบัญญัติไว้เป็นข้อห้ามในกฎหมายขององค์กรวิชาชีพที่ทำหน้าที่ในการควบคุม ตรวจสอบและการกำกับดูแล จริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายได้พัฒนาการเป็นมาตรฐานของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายเป็นความรับผิดชอบ และวินัยของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย ที่มีสภาพบังคับที่เข้มงวดและได้รับการบัญญัติไว้เป็นประมวลจริยธรรม โดยประมวลจริยธรรม (Ethical codes) ของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในยุโรปล้วนมุ่งสู่จุดหมายอันเป็นจริยธรรมทั่วไป ซึ่งได้แก่ ผลประโยชน์ทับซ้อนหรือการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม (conflict of interest) การรักษาความลับ (confidentiality) ความสามารถ (competence) และความเป็นอิสระ (independence) ส่วนที่มีความแตกต่างกันอาจมีบ้างในบางกรณี เช่น เรื่องของความลับ และการรักษาความลับ ค่าธรรมเนียม และการโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ

โครงสร้างและองค์กรในวิชาชีพกฎหมายเปรียบเทียบระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศยุโรป

มีความแตกต่างอย่างสำคัญระหว่างโครงสร้างและองค์กรในวิชาชีพกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศยุโรป ๒ ประการ ดังนี้คือ

ประการแรก ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายโดยเฉพาะทนายความในประเทศสหรัฐอเมริกามีความเป็นเอกภาพ (a unitary one) แต่ในประเทศยุโรปส่วนใหญ่จะมีผู้ทำหน้าที่แยกจากกัน กล่าวคือ กลุ่มประเทศยุโรปที่ใช้ประมวลกฎหมายแพ่ง (European civil law countries) จะแยกจากกันอย่างน้อยในสามลักษณะคือ (๑) ผู้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของลูกค้าความในศาล (ในระบบของฝรั่งเศส ได้แก่ advocates ส่วนเยอรมัน ได้แก่ rechtsanwalts) (๒) ผู้ทำหน้าที่ให้คำแนะนำและรับรองเอกสารเกี่ยวกับการโอนอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ (ในฝรั่งเศส, อิตาลี และสเปน คือ notaries) (๓) ผู้ให้คำปรึกษาลูกค้าความเกี่ยวกับการติดต่อทางธุรกิจ (ในฝรั่งเศส เดิมได้แก่ avouecs และ juridigue)

ประการที่สอง ในประเทศสหรัฐอเมริกาแต่ละมลรัฐต่างแยกกันให้ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพไม่ปรากฏว่ามีระบบการให้ใบอนุญาตในระดับชาติ (National licensing) ต่างจากในประเทศยุโรปส่วนใหญ่ให้ศาลระดับท้องถิ่นหรือระดับภาค (local or regional court) เป็นผู้ออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพกฎหมาย ส่วนกฎเกณฑ์ของวิชาชีพกฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศยุโรปก็มีความแตกต่างกันเนื่องจากความแตกต่างกันในด้านกรเมืองการปกครองระหว่างการเลือกใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีกับระบบประมวลกฎหมาย ในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลเป็นผู้ดูแลกฎเกณฑ์โดยผ่านการสร้างหลักและแนวทางจริยธรรมของเนติบัณฑิตยสภาของมลรัฐ แต่ในยุโรปนั้นมอบหมายให้รัฐเป็นผู้ดำเนินการควบคุมและวางกฎเกณฑ์

หลักจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมาย : เปรียบเทียบระบบกฎหมายจารีตประเพณี และระบบประมวลกฎหมาย

ประมวลหลักความประพฤติของนักกฎหมายทั้งในยุโรป และในสหรัฐอเมริกาก็ล้วนแต่ยอมรับหลักคุณค่าของจริยธรรมเดียวกัน อันได้แก่ : ความเป็นอิสระในการวินิจฉัยทางวิชาชีพ (independence of professional judgment) การรักษาความลับเกี่ยวกับการติดต่อกับลูกค้า (confidentiality of client communication) ความจงรักภักดี (loyalty) และการห้ามมีผลประโยชน์ทับซ้อน (conflict of interest) นอกเหนือจากนั้นอาจมีความแตกต่างกันบางเรื่องเกี่ยวกับการมองภาพบทบาทของนักกฎหมายในแต่ละประเทศ ซึ่งเราอาจเห็นได้ในการแสดงออกของประมวลจรรยาบรรณที่ปรากฏดังต่อไปนี้ (๑) วิธีการร่างประมวลจรรยาบรรณแตกต่างกัน (๒) ในประเทศสหรัฐอเมริกามีกระบวนการทางนิติวิทยา (Jurisprudence) ที่ทำหน้าที่แปลความประมวลจรรยาบรรณแตกต่างกับในประเทศยุโรป ซึ่งใช้ระบบการไต่สวน ผู้พิพากษาจึงเป็นผู้มีบทบาทในการควบคุมการสืบพยานยิ่งกว่าประเทศสหรัฐอเมริกา (๓) การจัดการกับปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศยุโรปมีความแตกต่างกัน โดยประเทศสหรัฐอเมริกาอนุญาตให้ลูกค้าสละความขัดแย้งทั้งหมดได้ โดยระบุให้ลูกค้าจะต้องได้รับรู้ข้อมูลอย่างเต็มที่ และต้องยินยอมด้วยความสมัครใจ ตรงกันข้ามในระบบประมวลกฎหมายแพ่งไม่มีบทบัญญัติให้กระทำเช่นนั้น โดยถือว่าหากนักกฎหมาย

ไม่เห็นว่าเป็นความขัดแย้งก็ไม่จำเป็นต้องมีการยกเลิกจากเป็นตัวแทน หรืออีกนัยหนึ่งนักกฎหมายในยุโรปมีแนวโน้มที่จะถือว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องของจริยธรรมส่วนตัว (a matter of personal ethics) หากใช้กฎหมายไม่ ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างนักกฎหมายกับลูกความ การจัดการในเรื่องวินัยของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศยุโรปมีความแตกต่างกัน กล่าวคือในประเทศสหรัฐอเมริกามีคณะกรรมการในด้านวิชาชีพ ทำหน้าที่ตรวจสอบภายใต้การกำกับดูแลของศาล การดำเนินการสอบสวนและวินิจฉัยว่าความประพฤตินั้นเป็นการละเมิดต่อจริยธรรมหรือไม่ ยึดถือตามกระบวนการอันชอบด้วยรัฐธรรมนูญใน The Fourteenth Amendment ซึ่งศาลจะเข้ามา มีบทบาทโดยตรงในการดูแลและเป็นหลักประกันของจริยธรรมวิชาชีพกฎหมาย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ แต่ในประเทศยุโรป เนติบัณฑิตยสภาของท้องถิ่นจะเป็นผู้สอบสวน และวินิจฉัยความประพฤติอันมิชอบของนักกฎหมาย (เนติบัณฑิตยสภาเป็นส่วนหนึ่งของฝ่ายตุลาการในท้องถิ่นนั้นซึ่งนักกฎหมายจะต้องเป็นสมาชิกของเนติบัณฑิตยสภา)

ผลการศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิด ปรัชญา และพัฒนาการจริยธรรมวิชาชีพของไทยกับชาติตะวันตก มีข้อสังเกต และข้อสรุปดังนี้

๑. การกำหนดรูปแบบความผิด พบว่า ข้อห้ามทางจริยธรรมในวิชาชีพของผู้พิพากษาในกฎหมายตราสามดวงของไทยเรื่องฐานความผิดการรับสินบนซึ่งเป็นหนึ่งในความผิดจริยธรรมวิชาชีพกฎหมายในระดับร้ายแรงมากที่สุดที่กฎหมายทั้งในอดีตและปัจจุบัน บัญญัติไว้ตรงกันและยอมรับกันว่าเป็นสิ่งจูงใจ และทำให้เกิดอิทธิพลต่อการเบี่ยงเบนการตัดสินใจที่ไม่เป็นกลางของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย ตรงกันกับการกำหนดรูปแบบความผิดจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายของชาติตะวันตก

๒. ที่มาของแนวความคิดและความเชื่อมโยง พบว่ามีข้อแตกต่างคือ ในกฎหมายตราสามดวงให้ความสำคัญกับการยกระดับจิตใจของผู้พิพากษาให้แยกแยะความรู้สึกส่วนตัวออกไป เพื่อให้เกิดความเป็นกลางในการตัดสินคดีและนำหลักศาสนาเรื่องการสะสมบุญกุศล ความเกรงกลัวและการละอายต่อบาป การเป็นผู้แทนของพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นสมมติเทพเพื่อให้เกิดความสงบสุขของสังคม และนำเรื่องเกียรติยศ ศักดิ์ศรี คุณค่าของงาน การได้รับการยอมรับจากประชาชนและสังคมมาเป็นแรงจูงใจให้กระทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และปฏิบัติภาระหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง ตันกำเนิดความคิดเรื่องจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายของประเทศไทยในยุคก่อนจึงมีความสัมพันธ์และมีรากฐานความคิดความเชื่อจากหลักศาสนาอันเกิดจากการคิดค้นของนักปรัชญาชาวตะวันออก ทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายของไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันกับสถาบันศาสนา พระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้ง ในฐานะที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายให้มีความสืบเนื่องกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แตกต่างกับชาติตะวันตกซึ่งมาจากแนวความคิดปรัชญากฎหมายธรรมชาติอันมีรากฐาน ที่มาแนวคิดที่มีขึ้นเพื่อต่อต้านและต่อสู้กับผู้ปกครองรัฐเผด็จการ เป็นปรัชญาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความไม่เท่าเทียมกัน หลักนิติธรรม เป็นต้น และผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายคือนักปรัชญา สถาบันการศึกษา องค์กรวิชาชีพ

จุดเชื่อมโยงที่นักคิด นักปรัชญาชาวตะวันตกและตะวันออกเห็นตรงกัน คือแนวความคิดเรื่อง ความยุติธรรม การแบ่งแยกระหว่างความดี กับความชั่ว จริยธรรมส่วนตัวกับจริยธรรมสาธารณะ คุณค่า ของงานที่ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายจะได้รับจากการประพฤติตนอยู่ในจริยธรรมวิชาชีพคือเกียรติยศ และศักดิ์ศรีของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายเองที่จะได้รับการยอมรับและความไว้วางใจจากประชาชน และสาธารณชนอันเป็นคุณค่าของงานอันที่มีเจตจำนงเพื่อการดำรงไว้ซึ่งความสงบสุข สันติภาพ ของสังคมและความยุติธรรม เป็นหัวใจสำคัญของอุดมการณ์ ความฝัน และภารกิจที่ทำให้ผู้ประกอบ วิชาชีพกฎหมายมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากผู้ประกอบอาชีพทั่วไป

- พื้นที่ศึกษาข้อมูลและระเบียบวิธีวิจัย ในการศึกษาวิจัยภาคสนาม คณะผู้วิจัยได้ทำการ เก็บรวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการใช้แบบสอบถามประชากรกลุ่มตัวอย่าง และ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย และผู้ทรงคุณวุฒิ

- ผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

จากการศึกษา สามารถสรุปภาพรวมเกี่ยวกับสภาพปัญหาของจริยธรรมวิชาชีพที่ประชาชน และผู้ประกอบวิชาชีพมีความเห็นตรงกันมากที่สุด คือ มีสาเหตุมาจากการขาดการปลูกฝัง ค่านิยม ความรู้ ในเรื่องจริยธรรมวิชาชีพอย่างลึกซึ้ง และปัญหาอันเนื่องมาจากการไหลบ่าของกระแสโลกาภิวัตน์ ค่านิยม และวัฒนธรรมของโลกยุคปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับวัตถุ เงิน อำนาจ มากกว่าการรักษาคุณค่าจริยธรรม ในวิชาชีพ ซึ่งมีผลกระทบมากที่สุดคือ คนไม่เชื่อในระบบยุติธรรม และผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย รongลงมา ได้แก่ การทำให้สังคมแตกแยก เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เกิดการชุมนุมเรียกร้อง สังคม ขาดความมั่นคง บ้านเมืองเกิดความวุ่นวาย คนไม่กลัวกฎหมาย เกิดการคอร์รัปชัน ประชาชนเห็นประโยชน์ ส่วนตนมากกว่าประเทศชาติ ประชาชนไม่ได้รับความยุติธรรมและเห็นความสำคัญของจริยธรรมน้อยลง มีค่านิยมในทางวัตถุนิยม ทำทุกอย่างเพื่อเงิน ใช้ระบบพวกพ้อง เป็นบ่อเกิดของปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหา เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ส่วนกลไกควบคุมความประพฤติที่กำหนดไว้นั้น ประชาชนและผู้ประกอบ วิชาชีพกฎหมายเห็นว่าสิ่งที่กำหนดไว้เหมาะสมแล้ว แต่มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีเคร่งครัดในการบังคับใช้ กฎหมายให้มากขึ้น ขจัดระบบอุปถัมภ์ ควรมีการปลูกจิตสำนึกและปรับปรุงหลักสูตร ระบบการเรียน การสอนให้เห็นความสำคัญกับจริยธรรมวิชาชีพ ควรมีการให้ความรู้กฎหมายแก่ประชาชนให้มากขึ้น ปรับปรุงการรับเรื่องร้องเรียนจากประชาชน ควรมีการส่งเสริม เชิดชูหรือให้รางวัลแก่ผู้ที่มีความประพฤติดี มีจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นและสังคม รวมทั้งมีระบบตรวจสอบที่ถ่วงดุล สามารถตรวจสอบ ทั่วถึงและบังคับได้จริง เป็นต้น

คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

๑. จัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจ เพื่อดำเนินการจัดทำร่างประมวลจริยธรรมกลางสำหรับ ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายทุกฝ่าย เพื่อใช้เป็นหลักปฏิบัติร่วมกัน และใช้ในการตรวจสอบติดตาม ความประพฤติที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานกลางในด้านจริยธรรม

๒. เนติบัณฑิตยสภาควรเข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้นในการกำหนดมาตรฐานกลางของจริยธรรม ของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน การรับเรื่องร้องเรียน เพื่อตรวจสอบข้อ

๓. จัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจ เพื่อดำเนินการร่างหลักสูตรการเรียนการสอนในด้านจริยธรรมวิชาชีพกฎหมายของระดับอุดมศึกษาและชั้นเนติบัณฑิต เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและการฝึกอบรมให้ไปสู่มาตรฐานความประพฤติในวิชาชีพกฎหมายตามหลักจริยธรรมวิชาชีพอย่างแท้จริง เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดการปลูกฝังค่านิยมความรู้ในการศึกษาเรื่องจริยธรรมวิชาชีพ และมีมาตรฐานการเรียนการสอนเกี่ยวกับจริยธรรมวิชาชีพที่ต่ำและน้อยเกินไป ให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม

๔. ในขณะที่ยังอยู่ในระหว่างการจัดทำร่างประมวลจริยธรรมกลาง และหลักสูตรกลางสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายให้ทุกองค์กรวิชาชีพกฎหมายและคณะนิติศาสตร์ทุกมหาวิทยาลัยดำเนินการปรับปรุงมาตรฐานการเรียนการสอน การฝึกฝนอบรมในแต่ละสาขาให้ทันต่อเหตุการณ์ และสอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะเพิ่มกลไกในการตรวจสอบและดูแลความประพฤติที่เข้มงวดและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๕. ควรจัดให้มีฐานข้อมูลกลางหรือศูนย์ข้อมูลกฎหมายกลางเพื่อทำหน้าที่การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ด้านจริยธรรมวิชาชีพกฎหมาย

๖. คณะนิติศาสตร์ของทุกมหาวิทยาลัยควรมีนโยบายรองรับมาตรฐานใหม่ที่จะมีการร่างขึ้น โดยคณะกรรมการเฉพาะกิจและควรมีนโยบายสอดคล้องกับนโยบายขององค์กรวิชาชีพกฎหมายด้วย รวมทั้งควรตระหนักว่า เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสร้างคนและมีส่วนในการคัดสรรบุคคลที่จะเข้าสู่วงการกฎหมายตั้งแต่แรกที่จะเข้ามาทำหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคม

๗. เนื่องจากประเทศไทยจะต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียนใน พ.ศ. ๒๕๕๘ ดังนั้นองค์กรวิชาชีพกฎหมายไทยจึงควรร่วมมือกันวางระบบขององค์กรให้เข้มแข็ง ร่วมกันศึกษาโครงสร้างขององค์กรวิชาชีพกฎหมายและมาตรฐานทางจริยธรรมวิชาชีพกฎหมายของแต่ละประเทศที่อยู่ในประชาคมอาเซียนให้กระจ่างชัด และนำเข้าสู่การรับรองของประชาคมอาเซียนที่จะจัดให้มีประมวลจริยธรรมสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายแห่งอาเซียนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีมาตรฐานความประพฤติของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายอาเซียนที่ไม่ต่ำกว่าของประเทศยุโรป และประเทศสหรัฐอเมริกา

๘. ให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและงบประมาณให้ความสำคัญกับการจัดสรรงบประมาณให้แก่สภาพทนายความในการช่วยเหลือประชาชนให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจที่ได้รับจากรัฐธรรมนูญ และตรงกับความจริงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

๙. แนวทางการปัญหาเรื่องการขาดความรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของผู้ประกอบวิชาชีพและปัญหาการขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญกฎหมายเฉพาะด้านคือ ควรปรับปรุงเรื่องระบบการเรียนการสอนที่เปิดกว้างให้นักศึกษาวิชากฎหมายได้เรียนรู้ศาสตร์อื่น ๆ ที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจและมนุษยศาสตร์มากยิ่งขึ้น เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจกับศาสตร์อื่น ๆ และเพิ่มสัดส่วนการรับนักกฎหมายที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้มากขึ้น การจัดสรรบรรจุคนให้ตรงกับตำแหน่งการไม่เปลี่ยนหรือโยกย้ายบ่อยเกินไป รวมทั้งคณะกรรมการบริหารงานบุคคลของแต่ละองค์กรวิชาชีพควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความรู้และวิทยาการใหม่ ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งในและต่างประเทศให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย ควรเพิ่มการให้ทุนการศึกษาเพื่อส่งเสริมและสร้างผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายเฉพาะด้านมาปฏิบัติงานให้องค์กรในระยะยาว

๑๐. คณะกรรมการบริหารงานบุคคลขององค์การวิชาชีพทุกองค์กร ควรให้ความสำคัญกับการติดตามตรวจสอบพฤติกรรมของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายของตนเองให้มากขึ้น มีความเข้มแข็ง เด็ดขาดในการพิจารณาคดีวินัย รวมทั้งในการดำเนินคดีสอบสวนทางวินัยจะต้องรวดเร็วและเป็นธรรม และควรเพิ่มการส่งเสริมจริยธรรมวิชาชีพ มีการให้รางวัลหรือยกย่องเชิดชูผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายที่อุทิศตนในการทำงานเพื่อรับใช้ประชาชนและสังคมให้มากขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดต้นแบบของบุคลากรที่ดำรงตนเป็นตัวอย่างด้านจริยธรรมวิชาชีพ และควรมีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานเพื่อสร้างความชัดเจนและส่งเสริมให้มีปฏิบัติตามจริยธรรมวิชาชีพได้อย่างถูกต้อง

๑๑. ควรจัดให้มีหน่วยงานสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญทางคดีและงบประมาณที่จะช่วยเหลือประชาชนในกรณีที่ต้องมีการต่อสู้คดีกับผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายด้วยกันที่กระทำผิดจริยธรรมโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและส่งเสริมระบบการคุ้มครองพยานด้วย

๑๒. องค์กรอัยการควรทบทวนบทบาทของตนเองในเรื่องเกี่ยวกับภารกิจหรืออำนาจหน้าที่ที่ได้รับว่ามีประเด็นการขัดกันระหว่างผลประโยชน์หรือไม่ อย่างไร และควรดำเนินการอย่างไรอย่างหนึ่งไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ วินัยที่เกี่ยวข้อง การมีคู่มือการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่น ความไว้วางใจจากสาธารณชนให้มากขึ้นกว่าปัจจุบัน

๑๓. ทุกสถาบันการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเนติบัณฑิตยสภา มหาวิทยาลัยที่มีการเรียนการสอนนิติศาสตร์ และองค์การวิชาชีพกฎหมายทำหน้าที่รวบรวมและเผยแพร่พระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ที่เคยมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่ทุกองค์กรวิชาชีพกฎหมายและสถาบันการศึกษา เพื่อถ่ายทอดแนวความคิดและอุดมการณ์ในการรับใช้ประชาชน และเป็นแรงบันดาลใจในการทำความดีอันเป็นคุณค่าที่สำคัญยิ่งต่อการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นนักกฎหมายให้มีจิตใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติตามคำสัตย์ปฏิญาณ และสร้างศรัทธาให้มีต่อวิชาชีพกฎหมายร่วมกัน โดยระลึกเสมอว่าเกียรติยศ ศักดิ์ศรีของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายคืออุดมการณ์ในการรับใช้ประชาชน รวมทั้งรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลผู้กระทำผิดและคดีตัวอย่าง รวมถึงบทลงโทษที่เคยเกิดขึ้นเพื่อให้เกิดความเกรงกลัวและชี้ให้เห็นถึงโทษของการกระทำผิดรวมถึงให้ศรัทธาในผลแห่งกรรม

๑๔. ควรมีการทบทวนระบบการสรรหาเพื่อให้ได้มาซึ่งคณะกรรมการบริหารบุคคลของแต่ละองค์กรให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น และอาจจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปกฎหมายและปรับปรุงระบบงานของศาลและผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายทั้งระบบ เพื่อให้ได้บุคคลที่เป็นกลางและเป็นมืออาชีพในด้านการบริหารงานบุคคลและมีความรู้ความเข้าใจในระบบกฎหมายที่เกี่ยวกับจริยธรรมวิชาชีพมาทำหน้าที่อย่างจริงจัง

ในงานวิจัยฉบับนี้พบว่า ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายเองก็ไม่อาจหนีพ้นจากความเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ในวิชาชีพกฎหมาย โดยเฉพาะค่านิยมทางสังคมที่มุ่งเน้นวัตถุนิยม และบริโภคนิยมเป็นหลัก ทำให้ความประพฤติอันเป็นพื้นฐาน (norm) ได้หันเหออกจากหลักกฎหมาย ศีลธรรมและจริยธรรม และจากการเก็บข้อมูลได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาการขาดความรู้ความสามารถ และความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่อันวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน มีปัญหาเรื่องการทุจริต การวิ่งเต้นคดีเพื่อหวังผลให้เกิดการพลิกคดีมากขึ้น การให้ความสำคัญกับลัทธิ

บริโภคนิยม วัตถุนิยม อำนาจนิยมส่งผลให้มีการฝ่าฝืนและละเมิดจริยธรรมในระดับสูงยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน และความบกพร่องในด้านจริยธรรมส่วนตนย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อจริยธรรมสาธารณะด้วย แต่จากการสำรวจทัศนคติของประชาชนพบว่ายังคงเชื่อมั่นและไว้วางใจในผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมาย และมีแนวโน้มที่จะมีความคาดหวังต่อผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมายมากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในวิชาชีพกฎหมายทั้งในด้านการพัฒนาระบบกฎหมาย การปรับปรุงการบริหารงานบุคคลขององค์กรวิชาชีพ และการปลูกฝังอุดมการณ์ ค่านิยมที่ถูกต้อง ปณิธานอันดี การปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนและการศึกษาในสถาบันการศึกษากฎหมาย เพื่อสร้างความตระหนักถึงบทบาทและความสำคัญของวิชาชีพและฟื้นฟูความเชื่อมั่นในผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมาย การปรับปรุงระบบการตรวจสอบขององค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น อันจะนำไปสู่การปฏิรูปวงการกฎหมาย เพื่อให้เกิดการยกระดับจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก เศรษฐกิจและสังคม และเพื่อให้วิชาชีพกฎหมายสามารถดำรงไว้ซึ่งเกียรติยศ และศักดิ์ศรี และความเชื่อมั่นของผู้คนในรัฐที่รักและศรัทธา เห็นคุณค่าของงานที่ผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมายได้ร่วมกันสร้างความผืนสูงสุดร่วมกันของทุกคน คือสังคมที่สงบสุข สันติภาพ ความยุติธรรม และความมั่นคงแห่งรัฐ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กฎหมายตราสามดวง (๒๕๔๘) ฉบับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์สุภาพใจ
จิตติ ดิงศภักดิ์. (๒๕๕๓). หลักวิชาชีพกฎหมาย. กรุงเทพฯ โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไชยยศ เหมะรัชตะ. (๒๕๔๙). จริยธรรมของนักกฎหมาย. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์นิติธรรม หน้า ๕-๖.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (๒๕๔๗). กฎหมายกับความยุติธรรม. กรุงเทพฯ สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (๒๕๕๓). บทความพิเศษเรื่อง การยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง ชอบธรรม. กรุงเทพฯ สำนักงานผู้ตรวจการ
แผ่นดิน หน้า ๕-๘.

เนื่องน้อย บุญเนตร. (๒๕๔๔). จริยศาสตร์ตะวันตก: ค้านท์ มิลล์ ฮอบส์ ฟอร์ด ชาร์ต. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย หน้า ๑๗๙.

ประสิทธิ์ โสวิไลกุล. (๒๕๔๕). คำคมความคิดทางกฎหมาย. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์นิติธรรม.

ประจบ อินสว่าง. (๒๕๔๘). แบบอย่างข้อบังคับว่าด้วยหลักปฏิบัติแห่งวิชาชีพ แปลจาก Model Rules of Professional
Conduct. 2004 edition.

ปรีดี เกษมทรัพย์. (๒๕๕๒). หลักกฎหมายในภาคพื้นยุโรป. รวมคำบรรยายหลักวิชาชีพกฎหมาย, ศาสตราจารย์แสวง
บุญเฉลิมวิภาส บรรณาธิการ กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์วิญญูชน, หน้า ๑๑๓-๑๒๒.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒.

พระพรหมคุณาภรณ์. (๒๕๕๕). ผู้พิพากษาตั้งศาลให้สมในตุล. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ผลิธัมม. พระราชบัญญัติทนายความ
พ.ศ. ๒๕๒๘.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม
(ฉบับที่ ๒) ๒๕๕๔.

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๓ แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒-๕.

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๑.

วิชา มหาคุณ. (๒๕๓๔). การใช้เหตุผลในทางกฎหมาย. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.

วิภาวรรณ ตวยานนท์. (๒๕๒๘). เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย. แปลจาก The Spirit of Law โดยมิงเตสกีเออ. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สภาร่วรัฐธรรมนูญ. (๒๕๕๐). เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. กรุงเทพฯ
สภาผู้แทนราษฎร.

สมปอง สุจริต. (๒๕๐๑). Introduction to the Study of the Law Constitution โดย Albert Venn Dicey. โรงพิมพ์
สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.

โสภณ รัตนกร. (๒๕๑๐). “ความยุติธรรม” บทบัณฑิตย เล่มที่ ๒๕ ตอน ๒ (พฤษภาคม ๒๕๑๐)

ภาษาอังกฤษ

- Allan, T.R.S. (2001). Constitutional Justice: A Liberal Theory of the Rule of Law. Great Britain, Oxford University
- American Bar Association (Center for Professional Responsibility). (2009). Model Rules of Professional Conduct. USA, ABA Publishing.
- American Bar Association (Center for Professional Responsibility). (2008). Model Code of Judicial Conduct. USA, ABA Publishing.
- Bolocam, Maya Goldstein. (2002). Professional Legal Ethics : A Comparative Perspective. Central European and Eurasian Law Initiative (CEELI) ww. Abanet. or.th/celi.
- Bambrough, Renfold. (1963). The Philosophy of Aristotle. New York, New American Library Doworkin. (1986). Law's Empire. London
- Hayden, Paul T. (2003). Ethical Lawyering: Legal and Professional Responsibilities in the Practice of Law. USA, American Casebook Series and Woot Group) Hockett, Robert. (2009). Law. London, Elwin Street Limited.
- House of Lords. (2007). Relations between the Executive, the Judiciary and Parliament. London, the Authority of the House of Lords.
- Levin,leslie (2004) "The Ethical World of Solo and Small Law Firm Practioners" Houston Law Review 41:309 - 392
- Levin, Leslie C & Mather, Lynn. (2012). Lawyes in Practice: Ethical Decision Making in Context.USA. , The University & Chicago Press.
- Massachusetts Report on Lawyer Regulation System , Sponsored by ABA standing Committee on professional Discipline.
- Morris, Cearence. (1963). The Great Legal Philosophers. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Nelson Robert L.(2008) "Trends in the Legal Profession : Demographic,Economic and Early Careers", September 2008.
- Nicolson, Donald & Julian Well. (1999) Professional Legal Ethics. Great Britain, Oxford University Press.
- Rhode, Deborah L & Harzard, Geoffrey C. (2007). Professional Responsibility and Regulation. USA., Foundation Press.
- Runer, Dagobert D. (1972). Dictionary of Philosophy. New Jersey, Sittlefield, Adams & co.
- Stuckey, Roy & Others. (2007). Best Practices for Legal Education. USA, The University of South California.
- The Bungalow Principles of Judicial Conduct. (2002). The Hague, November 25-26, 2002. 📄